

Зеркаль М. М.,
д-р іст. наук, доц.,
завідувач кафедри методики викладання суспільствознавчих дисциплін
Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна;
Сірій Ю. М.,
канд. наук з держ. упр., завідувач Миколаївського відділення
Національної академії внутрішніх справ,
м. Миколаїв, Україна

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИКА ІСНУВАННЯ ФІЛІЙ У РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Проаналізовано етапи історичного становлення державної та недержавної форми власності вищих навчальних закладів в Україні у період від здобуття незалежності по теперішній час. Розглянуто окремі проблеми сучасної державної політики щодо закладів вищої світи, за матеріалами дистанційної світи Миколаївщини.

Ключові слова: освіта; дистанційне навчання; філія; реформування вищих навчальних закладів; фахівці; державні органи.

Після здобуття Україною незалежності населення продовжувало жити і однією з принципових форм суспільного існування була і залишається освіта. Це неперервний процес і в умовах зміни системоутворюючих принципів почала трансформуватись і система освітніх закладів. Вища освіта традиційно відіграє принципову роль у формуванні наступного покоління і тому історичний аналіз та періодизація освітнього концепту вкрай важлива для розуміння і усвідомлення сучасних трансформацій та програм подальшого розвитку державної політики у цій галузі. Європейський досвід сьогодні приймається багатьма урядовцями безапеляційно і бездумно шляхом механічного перенесення на українське підґрунтя, що може мати катастрофічні наслідки для держави в цілому.

Незважаючи на невеликий історичний проміжок ми вже маємо можливість зробити певні узагальнення щодо сучасного стану системи закладів вищої освіти та сформулювати певні побажання щодо подальшого розвитку цієї галузі.

Дана розвідка покликана висвітлити процеси у системі вищої освіти в Україні, визначити етапи становлення недержавних вищих закладів, філій провідних вузів та їх роль в забезпеченні української економіки та державних органів влади підготовленими фахівцями для забезпечення ефективної та цілеспрямованої діяльності по виконанню своїх конституційних функцій.

Вища освіта в Україні притягувала і притягує до себе пильну увагу як з боку держави та її органів, так і пересічного населення. Сама потреба суспільства у вищій освіті завжди відігравала роль прояву зрілості суспільства до системних перетворень. В умовах перманентного реформування системи освіти в цілому і

вищої зокрема, набуває особливої актуальності питання аналізу та визначення ролі і значення системи галузевих вищих навчальних закладів. Саме на них ґрунтується, або має ґрунтуватись, система державних органів, чиновництво повинно формуватись впродовж тривалого часу і набувати досвіду для забезпечення ефективного функціонування всіх складових елементів державного механізму. Тому об'єктом буде саме діяльність галузевих вузів і їх територіальних органів у роки незалежності.

Певні дослідження з обраної проблеми були здійснені Ю. М. Алексєєвим, М. О. Тимошенко [14], М. Н. Курко [7], С. Г. Головком [5], В. В. Астаховим, В. П. Андрущенко [12], В. С. Журавським, О. Тоффлером [13], В. М. Огаренком [9], М. І. Пановим, А. В. Мазакон [8], В. П. Погребняком [10], А. Д. Ятченко [10]. Не може функціонувати та задовольняти потреби споруда без фундаменту. В освітньому просторі потрібно, незважаючи на невеликий хронологічно проміжок часу, досліджувати практику та хронологію трансформації на смузі часу освітнього концепту вищої школи. Здобуття незалежності надихнуло не лише поетів, музикантів, митців на нові звершення та розкриття своїх талантів, а також і талановитих науковців, менеджерів від освіти, які хотіли створити навчальні заклади нового типу заради швидкого та ефективного реагування на запити часу щодо підготовки «дефіцитних» спеціалістів. Адміністративний радянський апарат вимагав для втілення певних змін у навчальний процес та запровадження нових спеціальностей значного проміжку часу, а підприємства вимагали вже «сьогодні» великої кількості фахівців, яких потрібно було не лише готувати «з чистого аркушу», а

перекваліфікувати у відповідності із змінами економіки і вивільненням великої кількості інженерно-технічного персоналу з підприємств-гігантів.

Фактично вже в 1991 р. почали з'являтися перші приватні навчальні заклади. Це був час, коли повною мірою реалізовувався принцип «що не заборонено законом – те дозволено». Відповідно, системи законодавства яке б регламентувало таку діяльність ще не існувало, робилися лише перші кроки на цьому шляху. З 1992 по 1994 рр. спостерігається стрімке кількісне зростання альтернативних державним приватних вищих навчальних закладів. Це був період, коли ще не виникало потреби у підведенні перших підсумків своєї роботи – видачі документів про освіту. У червні 1992 р. створюється Міжгалузева республіканська акредитаційна комісія. Починається процес запровадження ліцензування, по аналогії з іншими секторами економіки, діяльності вищих навчальних закладів, випрацьовується єдиний перелік необхідних документів для ліцензування та створюються інші уніфікації та систематизація керівництва. Загальний ентузіазм та цілковита довіра у населення до працюючих закладів у межах країни де раніше існували виключно державні установи і ніяких сумнівів у законності та відповідності стандартам не виникало ні у кого. Наступним був етап, коли треба було відзвітувати перед студентами про здійснену роботу у вигляді атестатів чи свідоцтв. В 1995–1996 рр. відбувається процес акредитації приватних вищих навчальних закладів. Спостерігається значне скорочення кількості приватних вузів. Низку скандалів взагалі викликало питання про доцільність існування приватних вищих навчальних закладів. Виходячи з існуючої ситуації, у 1997 р. видаються першим випускникам приватних вузів дипломи державного зразка.

Існують і інші види періодизації історії становлення у період незалежності системи як державної, так і приватної вищої освіти, наприклад, притягує увагу думка М. О. Тимошенко [14], який в основу поклав критерій рівня державного регулювання господарської діяльності вищих навчальних закладів. На його погляд: I етап – період «пострадянського» розвитку законодавства України, яке було спрямоване на реформування правового регулювання господарської діяльності вищих навчальних закладів з початку 90-х рр. XX ст.; II етап – з кінця 1991 по 1995 рр., коли відповідно з стрімким скороченням державного фінансування поширюється практика позабюджетного фінансування. Прийняття 1 червня 1992 р. Постанови № 303 Кабінету Міністрів України «Про акредитацію вищих навчальних закладів» було на державному рівні задекларовано право приватних вищих навчальних закладів здійснювати свою діяльність в правовому колі [4]. Вже у листопаді 1992 р. Міністерство освіти України регламентує порядок проведення акредитації вищих навчальних закладів. III етап припадає на 1996–2000 рр., з прийняття Конституції України до прийняття 12 лютого 1996 р. Постанови Кабінету Міністрів України «Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів». У цей час приймається значна кількість нормативно-правових актів з роз'ясненнями та деталізацією положень Закону «Про

вищу освіту» [1]. останній, IV етап розпочинається з 2000 р. і триває по сьогодні. На думку автора, цей підхід цікавий, але не остаточний.

З прийняттям у 2002 р. Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. було закріплено регламентування змісту вищої освіти, документи, які посвідчують отримання вищої освіти; закріплювалась система стандартів вищої освіти; встановлено порядок управління у системі вищої освіти [1]. 24.12.2003 р. Наказом Міністерства освіти і науки України було затверджено «Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти», якими було встановлено мінімальні нормативи забезпечення навчальних закладів матеріально-технічною, навчально-методичною та інформаційною базою, науково-педагогічними та педагогічними кадрами.

1 липня 2014 р. за підтримки 276 народних депутатів було прийнято новий Закон України «Про вищу освіту» [1]. Фактично декларується ним, що його головне призначення – врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях.

Фактично, і на це звертають увагу фахівці, реформа вищої освіти стала майже єдиною системною реформою в пореволюційній Україні (революція Гідності).

Вся система вищої освіти була спрямована на підготовку не лише ерудованих вузьких спеціалістів, а також і особистостей спрямованих на вдосконалення існуючого соціального середовища. Активну і принципову роль у дотриманні та захисту законності та правопорядку традиційно відігравали представники органів внутрішніх справ. Незважаючи на зміну укладу економіки та політичної надбудови, роль даного інституту влади залишалась принципово важливою.

Складна система правоохоронних органів вимагала оперативно реагувати на виклики часу. Змінювалась криміногенна ситуація і змінювались методи роботи співробітників правоохоронних органів. Відомчі вищі навчальні заклади змушені були відповідним чином реагувати на це. Підготовку кваліфікованих спеціалістів, здатних ціною власного життя стати на бороні державних інтересів та правопорядку неможливо було віддати до приватних навчальних закладів, але і сидіти без діла було теж неможливо.

Кваліфіковані фахівці, які за вислугу років змушені були залишити оперативну роботу не могли стояти осторонь процесів, які загрожували системі захисту прав та інтересів населення. Певні економічні негаразди спричинили девальвацію заробітної платні кадрових правоохоронців, виникає криза кадрів. Треба було знаходити рішення проблеми, яким чином із молодого поповнення укомплектувати правоохоронні органи кваліфікованими фахівцями. Слід було враховувати також той фактор, що значна частина молодого поповнення не могла на тривалий сесійний період залишати робочі місця. Національна академія внутрішніх справ була однією із перших, яка оперативно прореагувала на виклик часу і розпочала роботу над ство-

ренням регіональних відділень. Славетні навчальні традиції формувались впродовж тривалого часу, адже своє заснування вона веде з 1921 р. У структурі академії існує інститут заочної та дистанційної навчання, у складі якого були створені регіональні відділення, які сьогодні і здійснюють ступеневу підготовку фахівців за заочною формою навчання для органів внутрішніх справ. Загалом щорічний ліцензований обсяг підготовки фахівців за заочною формою коливається від 3000 до майже 4000 осіб.

Фахова підготовка у навчально-науковому інституті заочного та дистанційного навчання університету здійснюється у м. Києві та 12 відокремлених регіональних відділеннях інституту без права надання їм статусу юридичної особи і розташованих в інших містах України в межах загального ліцензованого обсягу академії.

У Миколаєві 2003 р. було створено та відкрито регіональне відділення. Незважаючи на те, що по 2016 р. минуло не багато часу, відокремлений місцевий підрозділ вже встиг напрацювати не лише методичні здобутки, а також і культурно-історичні традиції.

Через п'ять років, після першого набору, у 2008 р. у відділенні відбувся перший випуск 60 слухачів та 45 студентів, які отримали дипломи спеціалістів за спеціальністю «Правознавство».

Сьогодні багато випускників відділення обіймають керівні посади, а саме: Пономар Т. М. – генеральний директор підприємства «Юридична практика» м. Херсон; Ковтун Є. П. – заступник начальника Головного управління Національної поліції у Миколаївській області, полковник поліції; Водовозова С. Б. – заступник начальника Пенсійного фонду Миколаївської області; Філашкін В. С. – заступник начальника ГУ Національної поліції у Донецькій області, полковник поліції; Кур'ян В. В. – голова громадської організації «Захист від корупційних проявів»; Кафтан Ю. П. – начальник Іллічівського відділу поліції ГУ НП в Одеській області та багато інших.

У 2015–2016 н. р. у Миколаївському відділенні навчаються понад 450 студентів і слухачів. Відділення вже відоме своїми династіями, наприклад, родина Щербакових (батько – випускник 2008 р., донька випускниця в 2011 р.), Степанових (батько випускник 2010 р., а син – 2014 р.), Пуричів (батько – випускник 2008 р., а донька – 2014 р.).

Відповідно з новим законом «Про національну поліцію», в українській державі не просто відбулось перейменування міліції на поліцію, а важливі трансформації у підході до виконання службових обов'язків та ролі у суспільстві [2]. Аналізувати результати такої зміни поки що зарано, але вже сьогодні навіть «неозброєним» оком можна побачити прорахунки у навчанні патрульних поліцейських. Зокрема, при

першому прийнятті на службу достатньо пройти первинну професійну підготовку за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України (Ст. 73). Окремою статтею 74 регламентовано питання підготовки поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, Одним лише стимулюючим фактором є зміст ст. 82, у якій закріплено, як вмотивуючий фактор при присвоєнні чергового спеціального звання – навчання та здобуття вищої освіти різних рівнів.

За результатами аналізу прийнятих на службу патрульних поліцейських від 2 % до 21 % співробітників мають спеціальну юридичну освіту, інші лише бажання та відповідні фізичні здібності. На жаль, навіть міністр Внутрішніх справ А. Аваков змушений визнати значне зростання злочинності та нерозкритих злочинів. Якість роботи поліції демонструє неможливість ефективної роботи без фахової освіти, а особовий склад поліцейських, повинен мати можливість здобути вищу юридичну освіту у відомчих вищих навчальних закладах. Актуальним стає питання державного фінансування та створення умов для здобуття вищої юридичної освіти.

Таким чином, період незалежного існування України демонструє складний процес формування та реформування системи вищих навчальних закладів. Державні вузи стали основою для виникнення та кристалізації системи приватних вищих навчальних закладів. Галузеві вищі навчальні заклади, наприклад міністерства внутрішніх справ, стали основою для системи правоохоронних органів у перехідний період і створили можливим утримати хвилю злочинності на достатньому рівні підготовленими фахівцями. Реформування правоохоронної системи отримало кредит довіри у населення, який не вічний і вже виникають перші запитання про ефективність копіювання кращих взірців поліцейської роботи на українську сьогоденність. Скорочення державного фінансування, невизначеність майбутнього відомчих вищів у світлі загальної політики МВС України та МОН на скорочення кількості вузів в цілому і юридичних зокрема. Коли основним критерієм прийняття на роботу в поліцію стають фізичні показники, а не інтелектуальні і освітні, усе це може спричинити певну ситуацію відірваності поліцейських органів не лише від реальної кваліфікованої роботи, а також і від населення, що вкрай небажано і суперечить основним положенням чинного поліцейського законодавства. Регіональні відділення Національної академії внутрішніх справ стали скарбницею місцевого досвіду знищення якого створить певний правовий та фаховий вакуум, що може негативно вплинути на криміногенну ситуацію в цілому і на місцевому рівні, зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004. (Із змінами на
2. 02.06.2015 р.)
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015р. № 580 VIII // Відомості Верховної Ради, 2015, № 40-41, ст. 379. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

4. Бондарчук Н. В. Організаційно-правові засади забезпечення фінансування вищої освіти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. / Н. В. Бондарчук; Нац. ун-т біоресурсів та природокористування України. – К., 2009. – 20 с.
5. Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання : Нормат. зб. / За заг. ред. М. Ф. Степка, Л. М. Горбунової. – К. : Форум, 2007. – Т. 1. – 798 с.
6. Головка С. Г. Імплементация закону України «Про вищу освіту»: завдання та механізми реалізації / С. Г. Головка // Юридичний вісник. – 2015. – № 1 (34). – С. 24–29.
7. Імплементация Закону України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.gov.ua/gozrobka/>.
8. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні і: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / М. Н. Курко; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 40 с.
9. Мазак А. В. Управління освітньою галуззю в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: регіональний аспект: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / А. В. Мазак; НАДУ при Президентіві України. – К., 2005. – 20 с.
10. Огаренко В. М. Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття / В. М. Огаренко. – Запоріжжя : Х-Принт, 2000. – С. 42–82.
11. Погребняк В. П. Нова парадигма: реалії і проблеми. (Розвиток національної освіти в світовому контексті) / В. П. Погребняк, А. Д. Ятченко // Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 3.
12. Порядок запровадження акредитації вищих навчальних закладів // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – 2008. – Вип. 1. – С. 311–316.
13. Приватна вища школа України на шляху інновацій / за ред. В. П. Андрущенка, Б. І. Корольова. – Х. : Вид-во ХУА, 2005. – С. 15–16.
14. Тоффлер О. Особистість майбутнього / О. Тоффлер // Генеза. – 1996. – № 1. – С. 110–116.
15. Тимошенко М. О. Історія становлення та розвитку господарсько-правового регулювання вищої освіти в Україні / М. О. Тимошенко // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 234–240.

*Н. Н. Зеркаль,
Ю. Н. Серый.*

ПЕРИОДИЗАЦИЯ ИСТОРИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ И ПРАКТИКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФИЛИАЛОВ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ

Проанализированы этапы исторического становления государственной и негосударственной формы собственности высших учебных заведений в Украине в период от обретения независимости по настоящее время. Рассмотрены отдельные проблемы современной государственной политики в отношении высших учебных заведений, на примере дистанционного обучения Николаевщины.

Ключевые слова: образование; дистанционное обучение; филиал; реформирование высших учебных заведений; специалисты; государственные органы.

*M. Zerkal,
Y. Siryi*

THE PERIODIZATION OF THE HISTORY OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE AND PRACTICE THE ACTIVITIES OF SUBSIDIARIES IN THE PERIOD OF INDEPENDENCE OF UKRAINE

Stages historical development of state and non-state institutions of higher education in Ukraine in the period from independence to the present. We consider some problems of modern public policy institutions of higher worlds, based on distant worlds Mykolayiv.

This intelligence is designed to illuminate processes in higher education in Ukraine, identify the stages of private higher institutions, branches of leading universities and their role in the Ukrainian economy and state authorities trained professionals to ensure effective and purposeful activity for the performance of their constitutional functions.

In fact, as early as 1991 began to appear the first private schools. It was a time when fully implemented the principle of «not prohibited by law – is permitted». Under the system of laws that would regulate such activities did not exist, made the first steps along the way. From 1992 to 1994gg. there is a rapid quantitative growth of alternative public private higher education institutions. This was a period when there was no more need for summarizing first results of their work – issuing credentials. In June, 1992. created Intersectoral Republican Accreditation Commission. The process of introducing licensing, similar to other sectors of the economy, of higher education, vypratsovuyetsya only documents required for licensing and created more unification and systematization management. The general enthusiasm and complete trust in public institutions to working within the country where previously there were only government agencies and no doubt about the legality and compliance arose no one. The next stage was when he had to report to the students about the work carried out in the form of diplomas or certificates. In 1995–1996 rr. the process of accreditation of private universities. There was a significant reduction in the number of private universities. A number of scandals caused general question of whether the existence of private universities. Based on the current situation in 1997 is the first private university diplomas to graduates of state.

Thus during the existence of independent Ukraine demonstrates the complex process of forming and reforming the system of higher education. State universities were the basis for the emergence and crystallization system of private higher education institutions. Sectoral universities, such as the Ministry of the Interior, became the basis for the law enforcement system in the transition period and created a possible wave of crime to keep sufficient trained specialists. Reforming law enforcement received the trust of the population that is not eternal and there are questions about the effectiveness of the first copy of the best models of police work in the Ukrainian sohodennist. Reduced state funding, the uncertainty of future departmental institutions in the light of the general policy of the Interior Ministry of Ukraine and MES to reduce the number of universities in general and businesses in particular. When the main criterion for the employment of the police are not the physical parameters and intelligent education can all lead to a situation of isolation police not only from the actual qualified work, as well as from the public, which is extremely undesirable and contrary to the basic provisions of the current police laws. Regional branch of the National Academy of Internal Affairs began to experience local treasury destruction of which would create a legal and professional vacuum that could adversely affect the criminal situation in general and in particular at the local level.

Key words: *education; distance learning; branch reform of higher education institutions; experts; public authorities.*

Рецензенти: *Тригуб П. М., д-р іст. наук, проф.
Міронова І. С., д-р іст. наук, проф.*

© Зеркаль М. М., Сірій Ю. М., 2016

Дата надходження статті до редколегії 17.03.2016